

KYRKOBYGGNADEN OCH BYGGNADSHISTORIA

Enligt tidigare forskning skulle de äldsta delarna av Pargas kyrka härstamma från 1280-talet, men enligt nyare forskning är kyrkan dock avsevärt yngre. Tyvärr finns det inte kvar några skriftliga dokument om kyrkans byggnadshistoria. Det finns två olika åsikter om kyrkans ålder. Markus Hiekkanen som har använt byggnadstekniska och arkitektoniska drag för sin åldersbestämning daterar kyrkan till 1440- eller 50-talet. Pia Sjöberg å andra sidan har i sin licentiatavhandling utnyttjat kol-14 analys av murbruk samt analys av årsringar från kyrkans träkonstruktioner och daterar kyrkans byggnadsarbete till 1380-talet. Kyrkans byggnadshistoria är mycket exceptionell. Ursprungligen byggde man ett smalare kor och en fem meter bredd triumfbågeöppning ledde från kyrksalen till koret. Det smalare koret revs, av okänd anledning, senast på 1480-talet. Den ursprungliga sakristian som nu blev kvar utanför kyrkans östgavel inreddes och utvidgades senare på 1600-talet till kyrka för de finska församlingsborna. I västra gaveln kan man ännu i dag se två dubbelrader av bindstenar som löper på var sin sida om portalen, vilket tyder på att man hade planerat på att uppföra ett västtorn.

Kyrkans östgavel. Agricolakapellets södra vägg står i förband med långhuset. Kontreforen söder om långhusets östfönster har ursprungligen inte varit en stödpelare utan en del av det smala korets sydvägg. Det ursprungliga koret har sträckt sig ända fram till språnget som är synlig mellan vapenhuset och kapellets sydfönster. Agricolakapellets västra del har alltså ursprungligen varit sakristian som har lett till det smala koret. Kapellets vapenhus har byggts senare, sannolikt år 1651-52.

Det finns några detaljer i kyrkans arkitektur som är unika för Pargas kyrka och påträffas inte i övriga kyrkor i Finland. Kyrkorummet delas i tre skepp av fem par åttakantiga pelare, som är murade av tegel med formtegel i hörnen. Sådana åttakantiga pelare är sällsynta i Finland och förutom i Pargas finns bara i fem andra medeltida kyrkor. Till skillnad från andra kyrkor utgår arkadbågarna inte direkt från pelarna. Pelarna är nämligen försedda med kapitälband eller kragband, som är murade av formtegel och de omsorgsfullt murade, trappstegsformigt profilerade arkadbågarna utgår från dessa kapitäl. I mittskeppet utgår valv- och gördelbågarna från konsoler som bärs upp av kolonnetter, vilka i sin tur stiger upp från kapitälbanden. Dessa kolonnetter saknar motsvarighet i övriga finländska kyrkor. Pargas kyrka är en så kallad pseudobasilika det vill säga mittskeppet är cirka 3 meter högre än sidoskeppen, men inte tillräckligt hög för att ge utrymme åt fönster i vilket fall kyrkan skulle ha blivit en basilika. Som kyrkotyp är pseudobasilika mycket sällsynt i vårt land.

Kyrkans interiör sedd från orgelläktaren mot altaret. Mittskeppet är betydligt högre än sidoskeppen, vilket är typiskt för pseudobasilika. Valven separeras av omsorgsfullt murade trappstegsformigt profilerade arkadbågar. Gördel- och valvbågarna utgår inte direkt från pelarna utan från konsoler som bärs av kolonnetter.

KALKMÅLNINGARNA

Pargas kyrka har kalkmålningar av mycket hög kvalitet. Målningarnas placering är exceptionell: de finns endast i mittskeppets första och fjärde valv, samt i södra skeppets första och norra skeppets tredje valv. Målningarna har tillskrivits Petrus Henrikssons skola eller den så kallade Kalandgruppen (tidigare Tövsalagruppen), som var aktiv under andra hälften av 1400-talet. I den medeltida finländska konsthistorien är Petrus Henrikssons skola den mest betydelsefulla. Utom Pargas kyrka har Kalandskolans målare dekorerat sex kyrkor i Finland: Tövsala, Kaland, Letala, Sagu, Bjärnå och Johannes döparens kapell i Åbo domkyrka. De för Henriksson typiska dragen finns dock inte i kalkmålningarna i Pargas. Susanna Aaltonen har identifierat två målare som har arbetat i Pargas kyrka. Målaren som Aaltonen kallar Sagumästaren har målat exceptionellt livliga figurer med uttrycksfulla ansikten och har fäst stor uppmärksamhet vid målandet av dräkter, vars veck faller mjukt och vackert. Den andra målaren har Aaltonen identifierat som Bjärnå-mästaren, som således också har arbetat i Pargas. Stränga eller sorgsna ansiktsuttryck och långdragna ansikten är typiska för honom. Dräkternas veck faller inte lika vackert som hos Sagumästaren.

Detaljer av korvalvets kalkmålningar: från vänster Augustinus, Ambrosius, evangelisten Lukas' symbol en bevingad oxe, evangelisten Johannes' symbol örn.

I mittskeppets fjärde valv finns sammanlagt 14 vapen som tillhör biskopar och andra kyrkliga ämbetsmän. Kalkmålningarna kring korfönstren skadades illa när fönstren utvidgades år 1819. I Nordskeppets tredje valv finns en målning som föreställer Gud Fader med riksäpplet i handen. Bilder av Gud i ensamt majestät är relativt sällsynta i Sverige och Finland. Vid södra väggen på västra sidan av ingången finns en av kyrkans vackraste målningar, som föreställer S:ta Birgitta. Vid norrväggen ovanför dörren till sakristian finns det enda påvliga vapnet som överhuvudtaget påträffas i medeltida finländska eller svenska kyrkor. Vapnet har målats med påvens tiara, himlarikets nycklar och ett språkband med texten *anno dni cd lxxxvi*, Herren år 1486. Vapnet tillhör påven Innocentius VIII som var påve mellan åren 1484-1492.

Till vänster Gud Fader med riksäpplet i vänster hand i nordskeppets tredje valv, i mitten biskop Bero Balks vapen i mittskeppets fjärde valv, till höger Maria skyddar mänskligheten under sin mantel på sydskeppets östvägg.

Ett av kyrkans fyra invigningskors ovanför dörren till sakristian, till höger påve Innocentius VIII:s vapen. I språkbandet står *anno dni mcdlxxxvi* (1486). Innocentius VIII var påve åren 1484-1492.

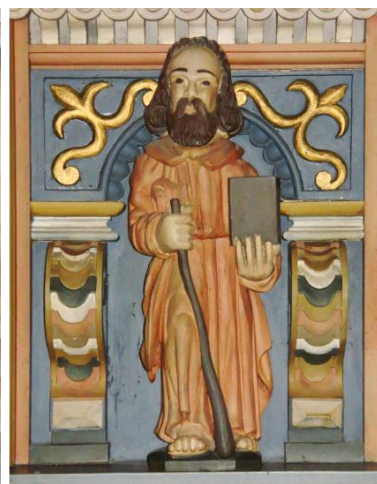
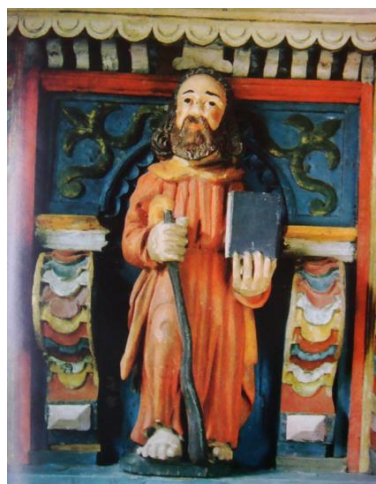
På sydväggen, en av kyrkans finaste kalkmålningar som framställer den heliga Birgitta. Målningen har delvis skadats när fönstret förstörades i 1800-talets början. Målningen tillskrivas Sagu mästaren.

FAST INREDNING

Predikstolen

När Pargas kyrka fick sin första predikstol är inte känt. Originalen till den nuvarande predikstolen i Pargas byggdes högst sannolikt av bildhuggaren Måns Larsson åren 1646-47. Pargas kyrkoräkenskaper under åren 1646-48 visar att man hade betalt Mäster Magnus och hans medhjälpare Mårten Snickare sammanlagt 159 daler. Det nämns inte vilket slags arbete det var frågan om, men eftersom en planka köptes till predikstolens fot 1648-50, kan man anta att Mästare Magnus byggde predikstolen. Uppdragsgivaren var fru Kristina Wildeman, vars första man assessor Olof Dufva hade avlidit 1632. Hon hade sedan ingått äktenskap med majoren Göran Bergh år 1641, men blev åter änka år 1648. Bergh var inte av frälseätt och därför finns det endast Wildemans och Dufvas vapen på predikstolshimmeln. I samband med 1870-renovering av Pargas kyrka beslöt kyrkostämman att skaffa en ny predikstol.

Måns Larssons predikstol donerades till Nationalmuseumets företrädare Helsingfors etnografiska museum. När församlingen i början av 1920-talet ångrade sig och ville ha tillbaka sin gamla predikstol, vägrade Nationalmuseum att lämna tillbaka predikstolen, men med hjälp av Amos Anderssons donation gjorde Carl Österblom en fullständig kopia av Larssons predikstol. Pargas kyrka äger också en annan predikstol från 1600-talet som idag förvaras i Agricolakapellet. Den trekantiga predikstolen med vackra ornament är framställd av Mårten Snickare 1651-52. Det är fråga om samma person som var medhjälparen till Måns Larsson när denne gjorde predikstolen till stora kyrkan.

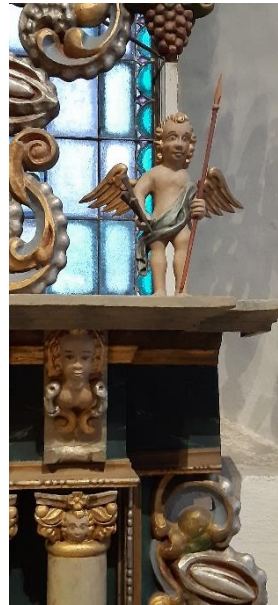

Till vänster kyrkans nuvarande predikstol som är en kopia av den ursprungliga av Måns Larsson tillverkade predikstol. I mitten en detalj av den ursprungliga predikstolen som förvaras i Nationalmuseet och till höger en detalj av den av Carl Österblom framställda kopia.

Altaruppsatsen

Ramverket till altaruppsatsen har snidats av en av 1600-talets mest produktiva och mest kända träsnidare Mathias Reiman i Åbo. Reimans verkstad snickrade ramverk till altartavlor i bland andra Hollola, Gustavs, Yläne och Saltviks kyrkor samt predikstolen i Sjundeå kyrka. Altaruppsatserna i Pargas och Saltvik kyrkor är Reimans finaste verk. Altaruppsatsen i Pargas är gjord enligt med tidens stil i broskbarock med två målade partier. Uppsatsen har fina marmorerade kolonner och ornamenten är målade i bland annat guld och silver. Överst står donatorns vapen. Uppsatsen donerades till kyrkan år 1666 av Anna Augusta Leijonsköld till minne av hennes make, landshövdingen i Åbo och Björneborgs län Erik von der Linde, som hade avlidit den 13 januari samma år.

Två av målningarna i ramen är gjorda av okända konstnärer och har troligen importerats från utlandet. Den övre målningen föreställer Kristi dop och motivet är baserat på en målning av Martin de Vos (1532-1604). Målningen har publicerats som koppargravyr och förekommer i Visschers illustrerade bibel 1634. Den nedre målningen föreställer nattvardens instiftelse. Motivet är baserat på Crispian van den Broecks (1523-1591) teckning till vilken Hans van Lochen gjorde en koppargravyr. År 1768 restaurerade Mathias Björkgren tavlorna och förstärkte samtidigt ljuseffekterna.

Träskulpturer

De flesta av Pargas kyrkas medeltida träskulpturer förvaras idag i Nationalmuseet i Helsingfors. Träskulpturer som föreställer helgonen Olof, Birgitta, Anna, Henrik, en okänd diakon, en apostel, Johannes döparen samt St Katarina skickades till Helsingfors på 1800-talet. Kvar finns endast en skulptur föreställande Gud Fader som sitter på nådastolen från 1500-talets början samt ett dopbord av trä från 1600-talet.

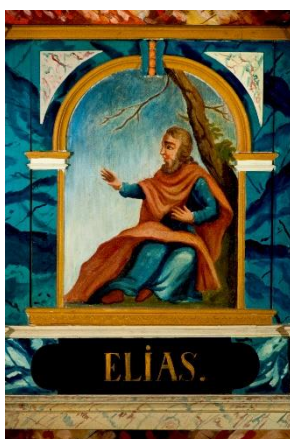
Kyrkans mest imponerande träskulptur är triumfkrucifixet, vilket är av nordtyskt ursprung från 1400-talets första hälft. Korset är från andra hälften av samma århundrade. Krucifixets ursprungliga färger känner man inte till, eftersom det blev ommålat av Mathias Björkgren år 1768. Från och med januari 2020 har träskulpturen som föreställer St. Birgitta utlånats från nationalmuseet och ställts ut i Pargas kyrka i tre år.

Till vänster, triumfkrucifixet. Till höger, St. Birgitta, möjligen snidad i Lübeck på 1440-talet, utlånad från Nationalmuseet i Helsingfors

Läktarna och bänkar

Läktarna nämns första gången 1685-86 då Mårten Snickare hade uppfört kvinnfolksläktare på nora sidan av koret. Det verkar också ha funnits två läktare för män. Nya läktare byggdes 1750-52. Den södra läktaren, som började vid första pelaren i väster och slutade vid andra pelaren i öster, var belägen på en högre nivå än de två andra och gick längs västra väggen fram till kvinnfolksläktaren som upptog de två västligaste valvkvadraterna i norra skeppet. Den nuvarande läktaren sträcker sig längs södra, västra och norra väggen. Läktarskranket har nedtill rusticerade kolonner och fyllningar med blå marmorerad yta. Fyllningarna har portaler med rundbåge och bibliska personer är målade i portalerna. Under portalerna finns i fält varje persons namn. Läktarskranket målades år 1771 av Gustaf Lucander (1734-1805) och hans bror. Lucander som kom från Nagu, hade studerat i Åbo och utfört gesällprov i Stockholm år 1762. Han arbetade fyra år utomlands och i Danzig fungerade Lucander som ledare för en målarverkstad. År 1771 godkände magistraten i Åbo Lucander som målarmästare och när Finlands första målargille grundades år 1785 i Åbo, valdes Lucander till gilletts första ålderman.

Detaljer av det av Gustaf Lucander målade läktarskranket

Det har eventuellt funnits lösa kyrkbänkar i Pargas redan på 1500-talet men sina första fasta bänkar fick kyrkan först åt 1653. Kyrkans nuvarande bänkar härstammar från 1821-22 då Israel Cairenius från Halikko och Johan Malmqvist från Malm förnyade bänkarna genom att använda gamla bänkdelen. Bänkarnas gavlar och fasader har marmorerade speglar och gavlarna är numrerade. Bänkarna målades 1825-27 av Gustaf Finnberg (1784-1833), som på goda grunder kan sägas vara Pargas gåva till världen. Han anses vara den mest betydande finska målare under 1800-talets första hälft. Med hjälp av ekonomiskt stöd från biskop Jacob Tengström studerade han i Stockholm vid Konstakademien där han vann tre medaljer för sina målningar. Han återvände till Åbo 1817 och fungerade som porträttmålare, men tog också emot uppdrag som inte alls motsvarade hans begåvning, såsom till exempel målning av kyrkbänkar i Pargas kyrka. Finnberg var känd som en person som det var svårt att komma överens med och det var kanske inte någon större överraskning, att han vägrade måla bänkarna i de färger, som församlingen hade föreslagit. I stället målade han dem i cederfärg. Finnberg målade också bänkarnas marmorlikande gavlar, vilka har bevarats ända till våra dagar.

Dopfuntar

Cuppan till kyrkans dopfunt härstammar från början av 1400-talet och är gjord av inhemsk kalksten. Cuppan fick en ny fot i samband med 1963 restaureringen. I vapenhuset finns en vigvattenskål som är från 1200-talet, men som antas tidigare ha använts som dopfunt.

Till vänster, kyrkans dopfunt. Till höger, vigvattenskål i vapenhuset.

Kyrkogravar

Under kyrkgolvet har man inte bara begravt adliga personer utan också ofrälse folk, medan de fattiga har fått nöja sig med kyrkogården. År 1774 föreslog biskopen att man inte längre skulle begrava de döda under kyrkgolvet och år 1804 beslöt församlingen att murgravarna inte längre skulle användas. En del av kistorna i murgravarna flyttades till nya gravar på kyrkogården när kyrkgolvet omlades år 1819. Biskop Jacob Tengström ville med sitt eget exempel visa, att inte ens personer med hög samhällselig status i fortsättningen skulle begravas i kyrkan och lät bygga ett gravkapell för sin familj på Pargas kyrkogård år 1819. År 1832 begravdes dock ännu med senatens tillstånd överste Cederström och hans syster i Attugraven vid korets norra sida. Utom Attugraven finns i kyrkan ännu kvar Bläsnäsgraven i korets sydöstra vrå samt två Qvidjagravar, alla andra murgravar har fyllts med sand.

Av de många adliga som fått sitt sista vilorum under Pargas kyrka är de mest kända Erik Fleming och hans son Klas, som båda begravdes i Qvidjagraven framför altarskranket. Erik Fleming, som fungerade som amiral över Gustav Wasas flotta, var riksföreståndare och rikets mest inflytelserika person på sin tid. Han bodde större delen av sitt liv i Pargas där ätten Fleming ägde Qvidja slott i Lemlax, där Erik Fleming också dog år 1548. Hans son Klas föddes år 1535 i Qvidja och var lik sin far riksföreståndare, riksmarskalk och amiral. Utom att Klas Fleming var en av rikets mäktigaste män var han relativt sett en av de rikaste män som någonsin levt i Finland. I striden mellan kung Sigismund och hertig Karl anslöt sig Klas till Sigismund. Hertig Karl utnyttjade det missnöje som hade uppstått i Finland mot Fleming och uppviglade bönderna till uppror mot denne. I det så kallade klubbekriget besegrade Klas Fleming bönderna, men dog plötsligt vid Pojo kyrka år 1597 och begravdes i Pargas kyrka.

Till vänster, Erik Flemings gravsten som idag ligger vid korets framsida ovanför den gamla Qvidjagraven.
Till vänster Bläsnäsgravvalvet.

Inspirerad av Albert Edelfelts målning *Hertig Karls skymfande Klas Flemings lik*, försökte historiker och arkivtjänsteman Reinhold Hausen år 1878 hitta Klas Flemings grav i Pargas kyrka. Tyvärr sökte han på fel plats, nämligen vid korets södra vägg i den så kallade nya Qvidjagraven. Klas Fleming hade begravits i sam grav med sin far Erik. Men även om Hausen hade sökt på rätt ställe, hade han inte kunnat hitta Klas Flemings kista, eftersom kistan vid restaureringen 1819 flyttats och grävts ned på kyrkogården.

Till vänster, Tengströmska gravkapellet som Finlands första ärkebiskop Jacob Tengström (1755–1832) lät bygga för sin familj år 1819. Till höger, det av Erik Bryggman ritade begravningskapell, som blev färdigt år 1930.

Ännu i början på 1800-talet hade Pargas kyrka ett tjugotal begravningsvapen. Församlingen beslöt dock år 1878 att mot biskopens önskan sända alla vapensköldar till Finska fornminnesföreningen i Helsingfors. De två begravningsvapen som ännu finns i kyrkan, ätterna von der Lindens (till vänster) och Flemings (till höger), är kopior.

Orgel

Anskaffning av en orgel till Pargas kyrka första gången redan år 1753. Det tog dock hundra år innan ärendet nästa togs upp vid kyrkostämman. I januari 1853 startade församlingen en frivillig insamling för anskaffandet av ett orgelverk. I januari 1858 donerade rusthållaren Johan Holmberg 2000 rubel till insamlingen under förutsättning att ett orgelverk skulle finnas i användbart skick inom fem år. Kyrkostämman beslöt utse en orgelkommitté med sex ledamöter och ärkebiskopen som ordförande. Flera förslag till orgelbyggare och ritningar till orgeln fördes fram. Orgelkommittén fick sitt uppdrag fullgjort till april 1859. Under sommaren 1861 befullmäktigades kyrkoherden Johan Fogelberg och nämndemannen Elias Johansson att resa till Sverige och anskaffa en orgel till kyrkan. I december underskrevs kontraktet om uppförande av en femtonstämmig orgel mellan församlingen och orgelbyggaren Per Larsson Åkerman i Stockholm. Man byggde en ny västerläktare för orgeln och Lucanders läktarskrank flyttades till vapenhuset. Ritningarna till orgelläktarens fasad gjordes av Thor Medelplan i Stockholm enligt tidens anda i nygotisk stil.

År 1938 hade församlingen köpt en ny pneumatisk Rieger-orgel från Tjeckoslovakien men i början av 1960-talet blev det klart att orgelns olika delar var utslitna och spruckna. En reparation skulle kosta nästan lika mycket som att skaffa en ny orgel. På sakkunnigas förslag beslöt kyrkofullmäktige enhälligt att beställa en orgel tillverkad av Frobenius orgelbyggeri i Danmark. Orgeln ritades av arkitekt Ove Noak från Danmark och invigdes av biskop Karl-Erik Forsell den 14 december 1969. Frobenius lär ha sagt, att hans fabrik under inga omständigheter hade kunnat bygga en bättre orgel, vilket högst sannolikt är nära sanningen eftersom Frobenius-orgeln i Pargas kyrka firade 50 år den 14 december 2019.

RESTAURERINGS- OCH RENOVERINGSARBETEN

I motsats till kontinenten där kyrkor i vissa länder drabbades hårt av reformationen, präglades reformationen i Sverige och Finland av en relativt stor tolerans när det gäller bilder. Reformationen innebar därför inte någon större förändring i fråga om kyrkointeriören i vårt land.

I Pargas kyrka har funnits ett flertal snidade helgonbilder. Det har under katolska tiden eventuellt funnits ett eller flera sidoaltare som dock efter reformationen avlägsnades. Detta kan dock inte bekräftas eftersom långhuset aldrig grävts ut ordentligt.

De största förändringarna i sin historia genomgick Pargas kyrka först på 1800-talet. På biskop Tengströms uppmaning utvidgades fönstren och två nya högs upp vid nordväggen år 1819. Tengström hade under biskopsvisitationen år 1807 fäst uppmärksamhet vid kyrkans fönster, vilka han ansåg vara för små och dessutom osymmetriska. Kyrkan borde enligt honom ha försetts med flera fönster på norra sidan. Under 1819 års renovering förnyades också långhusets golv och korgolvet sänktes i nivå med långhusets.

På 1870-talet förnyades hela interiören. Enligt tidens anda fick interiören en fullständigt nygotisk prägel. Altaruppsatsen ersattes med en altartavla som hade beställts av den tyska målaren Bernhard Reinhold. Tavlan infattades i nygotisk ram som var vit med gyllene ornament. Kyrkans gamla predikstol, som överlämnades till förvaring i Etnografiska museet i Helsingfors, ersattes med en nygotisk predikstol, vilken var vitmålad med blågråa fyllningar och guld på ornamenten. Ritningarna för den nya predikstolen gjordes av 1877 av länsarkitekt Carl von Heideken. Han gjorde ritningarna också för nya läktare. Alla väggar och valv vitkalkades och inga målningar var längre synliga. Även pelarnas och valvbågarnas tegelkonstruktioner doldes under kalkskikt.

Pargas kyrkointeriör från 1914. Mathias Reimans altaruppsats har ersatts med Reinholds altartavla i nygotisk ram, läktarskranken har ersatts med en ny i nygotisk stil, kyrkans gamla predikstol har ersatts med en nygotisk predikstol ritad av von Heideken, alla väggar och valv är kalkade och inga kalkmålningar är längre synliga, pelarnas tegelkonstruktioner har dolts under ett kalkskikt.

Det tog dock inte länge innan församlingen kom på andra tankar. Under sommaren 1916 tog arkitekt Alarik Tavaststjerna fram kyrkans medeltida kalkmålningar och restaurerade målningarna följande år. År 1923 behandlade kyrkofullmäktige frågan om huruvida åtgärder borde vidtas för att återfå kyrkans gamla predikstol från Nationalmuseet. Under åren 1927-28 restaurerades kyrkans inredning under ledning av Juhani Rinne. De gamla läktarskranken återuppsattes, sidobänkar byggdes till korets norra och södra sida. Kyrkans gamla predikstol kom aldrig tillbaka från Nationalmuseet, men med hjälp av bergsrådet Amos Anderssons donation gjorde Carl Österblom en fullständig kopia av Magnus Larssons predikstol. Mathias Reimans altaruppsats återuppsattes på sitt gamla ställe och Reinholds altartavla

placerades vid norra korväggen. Efter 1927-28 års restaurering såg Pargas kyrkas interiör ungefär likadan ut som före 1870-talet.

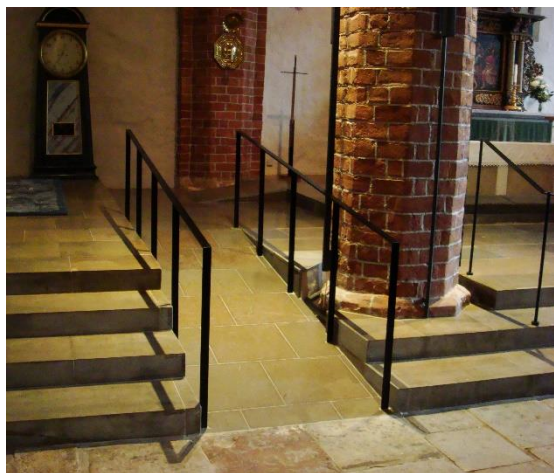
Renoveringen av Pargas kyrka 1927-28. Till vänster, pelarnas tegelkonstruktioner är redan synliga och Von Heidekens predikstol står ännu kvar. Till höger, återuppsättningen av de av Gustaf Lucander målade läktarskranken.

Under åren 1962-63 utfördes en grundlig restaurering i kyrkan. Kyrkans värmesystem förnyades, korbänkarna avlägsnades, korets gamla trägolv revs och ett nytt golv lades med kalkstensplattor från Öland. Gränsen mellan korets och kyrksalens golv gjordes med tre trappsteg av kalksten. För att få Attugravens valv under golvnivån, gjordes framför altaret och i sidoskeppen en upphöjning av kalksten. Likaså gjordes en upphöjning av kalksten på Bläsnäsgraven. De gamla gravstenlocken till Attu- och Bläsnäsgravarna, som hittills förvarats i vapenhuset, infälldes i korgolvet ovanför gravöppningarna. Flemminggravstenlocket placerades ovanpå den del av Qvidjagraven som skar stegen till koret. I och med höjningen av koret avlägsnades också de tre trappsteg till altaret som funnits före 1963. Det gamla altarkransen revs och ersattes med ett helt rakt altarskrank. I korets södra del på upphöjningen placerades den medeltida dopfunten, som tidigare förvarats i finska kyrkan. Dopfunten försågs med en ny fot av kalksten. Triumfkrucifixet flyttades från södra skeppets östligaste valvkvadrat till den sydöstligaste delen av korets östgavel på altaruppsatsens högra sida.

Till vänster, Bläsnäsgravvalvets tak som ända fram till 1963 hade varit synlig under korbänkarna. I samband med renoveringen höjdes korgolvet så att gravvalvens tak blev under korgolvet. Till höger, korområdet under renoveringen år 1963.

Senast renoverades och restaurerades kyrkan år 2011. Den första bänkraden togs bort för att ge utrymme för en invalidramp till altarområdet. Väggarna kalkades med en ljusare färg som ansågs identisk med den ursprungliga färgen. Valvens och väggarnas kalkmålningar fräschades upp. Det medeltida altarbordet restaurerades och fick tillbaka sitt ursprungliga utseende. Altaret fick en kalkskiva som donerades av Nordkalk. Värmesystemet, belysningen och ljudåtergivningen förnyades.

I samband med 2011 renoveringen av kyrkan byggdes invalidramp i vapenhuset och i korområdet (till vänster).